

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

КРИВОРУЧКО Лариса Сергіївна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

УДК 342.9

Стаття посвячена аналітичному обзору окремих питань удосконалення організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав людини в Україні, досліджено зміст та особливості; увага автора зосереджена на освітленні проблематики механізму забезпечення, гарантії, реалізації, охорони та захисту прав людини в Україні; освітлено необхідність удосконалення системи забезпечення прав людини в Україні.

Ключові слова: організаційно-правовий механізм забезпечення, права людини, міжнародні стандарти, захист прав людини, моніторинг виконання прав людини, міжнародні організації.

Постановка проблеми

Основні права людини та нормативно-правові акти, що регулюють їх взаємовідносини в українському законодавстві, з моменту проголошення Україною своєї незалежності і вибору її стратегічного напрямку як розвитку і зміцнення зовнішньоекономічних і політичних зв'язків з міжнародною спільнотою, є найважливішим орієнтиром і стратегічним курсом у діяльності нашої держави [24]. Дослідження питань удосконалення організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав людини в Україні є необхідною передумовою для ефективного функціонування інституту захисту з питань прав людини в нашій країні в цілому, що і обумовило вибір автора напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сучасному етапі розвитку науково-теоретичного підґрунтя для дослідження склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які присвячені проблемам, що вирішувалися автором у процесі дослідження, а саме: В.Б. Авер'янова [19], О.М. Бандурки [6], Ю.М. Батурина [5], Ю.П. Битяка [20], І.Л. Бородіна [4], С. Вегера [3], А.С. Гаверовського [14], В.М. Гаращук [20], А.І. Граціанова [2], Л.С. Криворучко [18, 24], Левченко К.Б. [31], Д. Муссіса [1], Н.М. Оніщенко [12], Н. Пронюк [10], П.М. Рабіновича [7], М. Раскалей [21], А.В. Сурилова [8], В.Е. Теліпко [13] та інших вчених. На сьогодні дана проблема залишається актуальною, що й обумовило вибір автором даної теми дослідження. Наукова новизна дослідження полягає в здійсненні системного аналізу і напрацюванні нових підходів щодо вдосконалення окремих питань організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав людини в Україні.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Окремі питання організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав людини в Україні потребують ретельного наукового дослідження та вдосконалення шляхом аналізу, перегляду існуючого правового механізму та нормативно-правової бази в Україні, дослідження міжнародних стандартів європейської спільноти.

Формулювання цілей статті

Метою статті є проведення аналітичного огляду системи забезпечення захисту прав людини в Україні, обґрунтування актуальності і доцільності вдосконалення в адміністративній системі України даного напрямку та вдосконалення організаційно-правового забезпечення захисту прав людини в Україні в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження

Забезпечення прав людини, які є найвищою соціальною цінністю і найважливішим об'єктом конституційно-правового регулювання, є головним завданням держави. Держава гарантує людині її права і свободи, захист, честь і гідність, недоторканість і безпеку. Ефективне забезпечення прав людини залежить від своєчасного оновлення правової бази та формування динамічної відповідності між актами державної влади, механізмами їх реалізації в процесі державного управління та потребами суспільства.

Механізм забезпечення прав людини, який є одним з основних важелів адміністративного забезпечення захисту прав людини в Україні, включає, на думку автора, набутий досвід, повноваження та діяльність усіх структур системи забезпечення захисту прав людини в Україні.

До основних складових механізму забезпечення прав людини, на нашу думку, відносяться:

- реалізація та виконання прав людини;
- моніторинг виконання прав людини;
- охорона прав людини;
- захист прав людини.

Правове регулювання суспільних відносин пов'язане з реалізацією правових засобів, що створюють загальні, гарантовані державою і суспільством можливості для задоволення інтересів кожного суб'єкту права, незалежно від тенденцій розвитку суспільства [32].

Конституція України [23] закріпила основні принципи реалізації та виконання прав людини, які полягають в наступному:

- належність прав і свобод людини від народження;

- рівність громадян перед законом;
- визнання, дотримання і захист прав і свобод людини і громадянина – обов'язок держави;
- відповідність прав і свобод людини і громадянина міжнародно-правовим стандартам;
- рівноправність прав і свобод кожному;
- не декларативність норм про права і свободи людини;
- виключення правових норм дискримінаційного характеру;
- гарантія судового захисту прав і свобод людини і громадянина, тощо.

Реалізація та виконання прав людини в Україні здійснюються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Органи виконавчої влади під час розроблення та реалізації нормативно-правових актів, програм, планів та окремих заходів керуються міжнародними стандартами демократичних цінностей та волевиявленням населення.

Указ Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012 «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» [25] надає основні напрямки створення стратегії розвитку громадянського суспільства в нашій державі. У цьому документі надані принципи, на яких ґрунтується державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, а саме:

- пріоритет прав і свобод людини;
- верховенство права;
- рівність;
- взаємна відповідальність держави і громадянського суспільства за вирішення завдань розвитку суспільства та держави;
- відкритість та прозорість діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час здійснення ними своїх повноважень;
- партнерство та конструктивна взаємодія держави і громадянського суспільства;
- стимулювання громадської активності;
- залучення інститутів громадянського суспільства до формування та реалізації

державної політики, у тому числі державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства, на всіх рівнях;

- невтручання органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в діяльність інститутів громадянського суспільства, у тому числі засобів масової інформації, за винятком випадків, установлених законом.

Одним із перших завдань реалізації державної політики в цій сфері є «приведення національного законодавства щодо діяльності інститутів громадянського суспільства у відповідність з європейськими стандартами». Демократичні стандарти є запорукою подальшого розвитку нашої держави. Досвід та світова практика вказує на необхідність розвитку мережі інститутів громадянського суспільства у багатоманітності їх форм, розроблення основ їх взаємодії з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. На базі цієї взаємодії і передбачається реалізація та виконання прав людини у механізмі їх забезпечення.

Для встановлення основних тенденцій та стану у сфері забезпечення прав людини передбачається обов'язковий моніторинг виконання прав людини. Головна мета моніторингу – поліпшення ситуації щодо прав людини. До основних завдань моніторингу у сфері забезпечення прав людини відносяться:

- активний, плановий збір та обробка по можливості вичерпних даних про стан прав людини в конкретній області з метою аналізу ситуації;

- порівняння фактичного стану з формально прийнятим у державі законодавством, нормами міжнародного права та дослідження практичного його дотримання в даній області;

- визначення причин порушень і пошук розумних рішень зміни ситуації;

- накопичення матеріалів, необхідних для подальшої діяльності у сфері забезпечення прав людини.

Процес моніторингу у сфері забезпечення прав людини відбувається:

- державними органами влади;
- громадськими організаціями;

- засобами масової інформації;

- міжнародними організаціями.

Державні органи влади мають юридичні, економічні можливості проводити моніторинг стану забезпечення прав людини. У якості альтернативи, вони можуть надавати таке завдання неурядовим правозахисним організаціям, науковим установам, інститутам громадянського суспільства, тощо.

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади України, який наділений безпосереднім впливом на визначення обсягу прав та свобод людини [26]. Окрім здійснення законотворчої функції, парламент веде і контроль за її виконанням. До компетенції парламентарів входить постійне спілкування з виборцями, розгляд звернень та висування ініціатив на засіданнях Верховної Ради. Одним із основних механізмів моніторингу стану прав людини з боку парламентарів є звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [27], який здійснює функцію парламентського контролю за додержанням в Україні прав і свобод людини і громадянина. Уповноважений регламентує свою діяльність не тільки Конституцією України, а також Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» який був прийнятий 23 грудня 1997 року [27], іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Уповноважений забезпечує проведення моніторингу за дотриманням та захистом прав і свобод людини і громадянина в Україні органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та їх посадовими та службовими особами, які своїми діями (бездіяльністю) порушували права і свободи людини і громадянина [27].

Результати таких моніторингових та комплексних оцінок стану додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні представляються у Верховній Раді України у вигляді щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні від-

повідно до п.17 ст.85 Конституції України [23] та ст.18 Закону «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [27]. У доповіді мають бути представлені також виявлені Уповноваженим недоліки в законодавстві щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, тобто фактично на Уповноваженого покладається обов'язок здійснення правової експертизи законодавства в цій сфері.

На основі цього Уповноважений оприлюднює щорічну доповідь. Законом встановлено, що звернення повинні подаватись Уповноваженому протягом року з моменту виявлення порушень прав та свобод людини і громадянина. Уповноважений проводить провадження на підставі:

1. Звернень громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників;
2. За зверненнями народних депутатів України;
3. За власною ініціативою.

На жаль, моніторинг стану забезпечення прав людини в регіонах утруднений відсутністю там цього механізму. Необхідно передбачити представництва уповноваженого з прав людини в областях та містах для здійснення моніторингової роботи у врахуванням структури порушених прав людини та видів прав людини в цілому, у т.ч. відвідувань місць позбавлення волі.

Правоохоронні органи – органи прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Традиційно велику роль щодо захисту прав людини, а так само і юридичних осіб (органів, підприємств, установ, організацій тощо) та держави, займає орган прокуратури. Він належить до тих державних інституцій, для яких захист прав людини є визначальним завданням. Розгляд фактів порушення законів та прав людей, попередження і профілактика цих фактів забезпечує гарантування прав громадян. Забезпечення прав та свобод громадян безпосередньо входить до трьох з чотирьох функцій, виконання яких покладе-

не на прокуратуру Конституцією України [23]:

- представництво інтересів громадянина і держави в суді у визначених законом випадках – одна з важливих гарантій забезпечення захисту прав і свобод громадян й інтересів держави;

- нагляд за додержанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

- нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Останні дві функції з наведених відповідають завданню моніторингу стану забезпечення прав людини в Україні. Наглядова функція забезпечує збір інформації, проведення слідчо-оперативних дій, аналіз інформації та встановлення причин виникнення порушень. Органи внутрішніх справ у межах своєї компетенції також мають аналогічні наглядові функції.

Традиційно ефективним є моніторинг з прав людини громадськими, релігійними, благодійними організаціями, професійними спілками та їх об'єднаннями, творчими спілками, асоціаціями, організаціями роботодавців, недержавними засобами масової інформації та іншими невідповідними товариствами і установами, легалізованими відповідно до законодавства України (далі – інститути громадянського суспільства). Під моніторингом розуміють діяльність інститутів громадянського суспільства з контролю за виконанням державою своїх зобов'язань за міжнародними договорами та національним законодавством. Основними напрямками діяльності інститутів громадянського суспільства щодо моніторингу забезпечення прав людини в Україні є:

- контроль за дотриманням прав людини в різних сферах діяльності;

- аналіз українського законодавства у сфері захисту прав людини, підготовка аналітичних та інформаційних матеріалів, пов'язаних з проблематикою дотримання прав людини;

- популяризація знань про права людини серед працівників державних установ,

проведення опитувань громадської думки, спрямованих на оцінку ефективності роботи органів державної влади, розробка та реалізація форм участі громадськості в цивільному контролі за дотриманням прав людини у правоохоронній діяльності, створення спеціальної мережі моніторів за діяльністю правоохоронців, підготовка періодичних аналітичних звітів щодо дотримання прав людини в українській міліції.

Державний нагляд за додержанням прав людини відбувається на всіх рівнях державної влади. Так, до повноважень Верховної Ради України згідно Конституції України [23; 26] належить:

- здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України;
- заслуховування щорічних доповідей Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні;
- здійснення парламентського контролю у межах, визначених Конституцією.

Особливу увагу заслуговують діяльність правозахисних громадських організацій. Національний превентивний механізм моніторингу правозахисних громадських організацій торкається усіх сфер державної діяльності, де можливі факти порушення прав людини.

Діяльність правозахисних організацій має довгостроковий характер і включає широкий спектр напрямків та предмету моніторингу. Так, з 2011 по 2012 роки за підтримки Фонду «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» Харківська правозахисна група розробляла проект «Моніторинг злочинів на ґрунті ненависті в Україні, захисту потерпілих та аналіз українського законодавства і практики щодо попередження злочинів на ґрунті ненависті».

Моніторинг забезпечення прав людини, нагляд за фактами тортур та припинення образливого відношення відбувається і в правоохоронних органах. Досвід мобільних груп з питань дотримання прав людини в діяльності МВС України, які можна вважати частиною механізму внутрішнього контролю і діяльність яких передбачає активну участь громадських організацій пра-

возахисного спрямування в їх роботі дає усі підстави для наголошення важливості та необхідності такої співпраці. 17 березня 2004 р. Міністерством внутрішніх справ України видано наказ № 286 «Про затвердження Тимчасового положення про мобільні групи з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод громадян у діяльності органів внутрішніх справ», затверджене Положення про діяльність мобільних груп [28], 08 липня 2005 року, видано наказ МВС України №536 «Про створення постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності внутрішніх справ та затвердження Положення про ці групи» [29]. Мобільні групи не підміняють собою національний механізм попередження тортур, але їх з повним правом можна розглядати як частину майбутнього національного механізму з запобігання тортур, який має бути створеним після ратифікації державою Факультативного протоколу.

Виходячи зі значення поняття моніторингу, що передбачає систематичний збір і обробку інформації, яка може бути використана для поліпшення процесу ухвалення рішення, а також, опосередковано, для інформування громадськості або прямо як інструмент зворотного зв'язку з метою здійснення проектів, оцінки програм або вироблення політики, найбільш доцільним суб'єктом моніторингу є засоби масової інформації. Засоби масової інформації викривають факти порушення прав людини, які набувають широкого розголосення. До основних способів надання інформації про стан забезпечення прав людини ЗМІ відносяться:

- журналістські розслідування;
- звернення громадян;
- оприлюднення результатів діяльності громадських організацій;
- оприлюднення результатів опитування та статистичних довідок щодо виконання прав людини в Україні.

Моніторинг забезпечення прав людини в Україні міжнародними організаціями є дієвим способом встановлення стану справ у цій сфері. Насамперед, нагляд за дотри-

манням прав людини в країнах світу виконується ООН [30]. Управління Верховного комісара з прав людини (далі – УВКПЛ) прагне запропонувати найвищий рівень кваліфікації та обслуговування різним механізмам ООН, які виконують функцію моніторингу: статутним органам, зокрема, Раді з прав людини, та органам, заснованим відповідно до міжнародних договорів в області прав людини і складається з незалежних експертів, які спостерігають за виконанням договорів державами-учасниками. Відділ УВКПЛ у справах Ради з прав людини та договорів надає адміністративні послуги більшості вищезазначених органів. До статутних органів ООН з прав людини відносяться:

- Рада з прав людини;
- універсальний періодичний огляд;
- спеціальні процедури Ради з прав людини;
- процедура розгляду скарг в Раді з прав людини.

Окрім того, до складу ООН [30] входить 10 договірних органів з прав людини, які контролюють виконання основних міжнародних договорів у галузі прав людини. При проведенні моніторингу прав людини у країнах світу ООН тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями.

Висновки

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що об'єктивність результатів моніторингу дотримання прав людини у діяльності правоохоронних органів досягається багаторівневим контролем з боку громадських організацій, як всеукраїнських, так і місцевих. Функції всеукраїнського моніторингу здійснюється, наприклад, Асоціацією українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів (Асоціація УМДПЛ) та тотожними організаціями.

Зазначена правозахисна організація здійснює системний всеукраїнський моніторинг дотримання прав людини та основоположних свобод у діяльності правоохоронних органів (громадський контроль).

Окрім того, на місцевому рівні аналіз ефективності діяльності органів внутріш-

ніх справ у напрямку дотримання прав людини, реалізації принципів відкритості й гласності в діяльності міліції, сприяння підвищенню її авторитету в суспільстві покладається на Громадські ради з питань забезпечення прав людини, що є позитивним аспектом.

Громадська рада при ГУМВС України в регіонах з питань забезпечення прав людини є консультативно-дорадчим органом, який надає консультативно-методичну допомогу в реалізації завдань МВС щодо дотримання прав людини, здійснює громадський контроль за дотриманням прав людини та діяльністю органів внутрішніх справ.

Вищезазначені ради були створені майже в усіх Головних управліннях внутрішніх справ в регіонах України (наприклад, наказ від 03.04.2006 р. № 177 ГУМВС України в Харківській області) та інших міністерствах (Постанова КМУ від 03.11.2010 р. № 996).

Доцільна співпраця вказаних рад з органом Омбудсмена України, організаціями не в залежності від форм власності, міжнародними інституціями, діяльність яких направлена на забезпечення прав людини за новою, більш досконалою затвердженою формою організації діяльності з елементами контролю національних і міжнародних інституцій.

Перевагою засобів масової інформації при моніторингових роботах є оприлюднення інформації великій кількості читачів або глядачів, найбільшу аудиторію мають інтернет-видання. Крім того, оприлюднення інформації може відбуватися зручним для населення способом, з використанням наглядної інформації, з відгуками експертів і т.п. Результати оприлюднення ЗМІ моніторингової інформації опосередковано впливає на державні органи влади та приймається ними до уваги та розгляду. За результатами нагляду ЗМІ забезпечується захист прав людини через правоохоронні органи.

Моніторинг забезпечення прав людини в Україні міжнародними організаціями є дієвим способом встановлення стану справ у цій сфері.

Отже, підводячи підсумок, можна стверджувати, що у правовій системі з питань

захисту прав людини доцільно створити більш досконалий та дієвий організаційно-правовий механізм забезпечення захисту прав людини в Україні з урахуванням запропонованих рекомендацій.

Під час здійснення реформування і вдосконалення механізму імплементації міжнародних стандартів щодо захисту прав людини в Україні слід звернути пильну увагу та враховувати існування інфляційних процесів в галузі національного права («інфляцію права»). Організаційно-правовий механізм, система забезпечення захисту прав людини в Україні повинні мати ознаки прозорості, ясності та легкості в застосуванні, що дозволить значно підвищити стан рівня захисту прав людини в нашій країні. Даний напрямок підлягає подальшому дослідженню.

Література

1. Муссіс Д. Вступ до Європейського Союзу. Право, економіка, політика: оподаткування. – К.: Київський Університет, 1999. – 32 с.
2. Граціанов А.І. Роль уніфікації в систематизації законодавства // *Держава і право*. – К.: ІДП НАНУ. – 2000. – Вип. 8, с.15-19.
3. Вегера С. Європейські соціальні стратегії і Україна: [Передумова інтеграції України в європейську економіку] // *Україна: аспекти праці*, 2001, № 6. – С. 29-39. – (Соціальна політика).
4. Бородін І.Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина / Дисертація д.ю.н. за спец.: 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Х.: НУВС, 2004. – 405 с.
5. Батурич Ю.М., Лившиц Р.З. Социалистическое правовое государство: от идеи к осуществлению. – М.: Наука, 1989. – 256с.;
6. Бандурка О.М., Тищенко М.М. Адміністративний процес: Підруч. для вищих навч. закл. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 288 с.
7. Рабінович П.М. Права людини та її юридичне забезпечення (основи загальної теорії права і держави) / Львів. ун-т. – К., 1992. – С.3.
8. Сурилов А.В. Социалистическое правовое государство и юридическая наука // *Сов. государство и право*. М., 1989. – №4 – С.60.
9. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник. Відп. ред. А.Я.Сухарев Авт. колл.: Ф.М.Решетников У.Э.Батлер В.В.Бойцова и др. – М.: Норма, 2001. – 840 с.;
10. Пронюк Н. Загальні тенденції становлення правової системи України у період переходу від тоталітаризму до демократії // *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць*. – Вип.28 (частина І). – Київ, 2001. – С. 111-124, стор.111-124;
11. Слепець В.М. Етапи формування європейського права // *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. – Одеса. – 2001. – № 3. – С. 159-165.
12. Оніщенко Н.М. Система права та система законодавства: співвідношення та перспективи розвитку // *Держава і право: Зб. наук. праць*. Юридичні і політичні науки. – Вип. 15. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2002. – С. 8-16
13. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 608 с.
14. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права. – К.: Выща школа, 1980. –318 с., с. 62
15. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року № 217 А (III) : станом на 10.12.2008 р., номер у держ. реєстрі 45085/2008 / Організація Об'єднаних Націй. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2008. – 15 с. – (Бібліотека офіційних видань).
16. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
17. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» № 475/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=475%2F97-%E2%F0>.
18. Криворучко Л.С. Актуальність вдосконалення системи забезпечення прав лю-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналітичному огляду окремих питань вдосконалення організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав людини в Україні, досліджено зміст та особливості; увага автора приділяється висвітленню проблем щодо механізму забезпечення, гарантій, реалізації, охорони й захисту прав людини в Україні; висвітлено необхідність вдосконалення системи забезпечення прав людини в Україні.

SUMMARY

This article is devoted analytic review specific issues of organizational and legal mechanism to protect human rights in Ukraine, studied the content and features, attention is given to the author's coverage of issues concerning the mechanism of support, warranty, sales, health and human rights in Ukraine highlighted the need to improve the system of rights in Ukraine.

дини в Україні // Правничий вісник Університету «Крок». – 2011. – № 8 .

19. Виконавча влада і адміністративне право: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий дім «Ін-Юре», 2002. – С. 57.

20. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяка, В. М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

21. Раскалей М. Особенности имплементации международных договоров в внутренний правопорядок в галузі повітряного права України: режим електронного доступу <http://www.viche.info/journal/1744>.

22. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (набрала чинності 11.09.1997 р.) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 2371.

23. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР : станом на 12 листопада 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

24. Криворучко Л.С. Окремі питання імплементації в українське законодавство міжнародних стандартів захисту прав людини // Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Юридичні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет;.

25. Указ Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012 «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14621.html>;

26. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>;

27. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99;

28. Наказ МВС України від 17.03.2004 р № 286. «Про затвердження Тимчасового положення про мобільні групи з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод громадян у діяльності органів внутрішніх справ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khisr.kharkov.ua/en/index.php?id=1289396633>;

29. Наказ МВС України від 08.07.2005 року № 536 «Про створення постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності внутрішніх справ та затвердження Положення про ці групи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1139491776> ;

30. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org> ;

31. Левченко К.Б. Система моніторингу дотримання прав людини в діяльності Міністерства внутрішніх справ // Наше право. – 2006. – № 2. – С. 5 – 14.

32. Авдюгін Р.Г. Конституційно-правові засоби забезпечення прав людини в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34158/07-Avdjug%20n.pdf?sequence=1>.

33. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п>.